

національного законодавства прав та свобод людини. Реалізація даних норм здатна забезпечити ефективне дотримання та виконання основних способів та засобів забезпечення прав громадян в адміністративно-правовій сфері. Сприяння утвердженню пріоритету прав і свобод людини і громадянина, ефективній реалізації обумовлених цими правами і свободами правомірних інтересів громадян є найважливішим завданням адміністративно-правового регулювання у сфері виконавчої влади, існуючий стан якого потребує значної уваги в інтересах його дальшого покращення.

Назаренко О. А.

*доцент, Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

«ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАХИСТ»: ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ

Наприкінці ХХ століття на тлі цілого ряду гуманітарних катастроф насамперед в Африці та Європі стало очевидним, що Рада Безпеки та ООН в цілому виявилися нездатними їх попередити. У зв'язку з цим постало питання: чи є суверенітет держав абсолютним, і чи має право міжнародне співтовариство втручатися у внутрішні справи будь-якої держави з гуманітарною метою, наприклад, для захисту людей.

Генеральний секретар Кофі Аннан у Доповіді тисячоліття у 2000 році, відзначаючи нездатність Ради Безпеки вдатися до рішучих дій в Руанді і Косово, звернувся до держав-членів ООН з запитанням: якщо гуманітарна інтервенція є неприйнятним ударом по суверенітету, то як слід реагувати на брутальні та систематичні порушення прав людини?

Саме з цього запитання бере свій відлік концепція відповідальності за захист, яка вперше була згадана в доповіді Міжнародної комісії з питань втручання та державного суверенітету, створеної урядом Канади в грудні 2001 року. У доповіді комісії, зокрема, зазначалось, що суверенітет не тільки надає будь-якій державі право «контролювати» свої внутрішні справи, але також покладає прями́й обов'язок захисту людей, що проживають в межах її кордонів. У доповіді підкреслювалось, що в разі нездатності держави захистити свій народ через відсутність можливості або бажання,

відповідальність за захист людей передається міжнародному співтовариству.

У 2004 році заснована Генеральним Секретарем ООН Кофі Аннаном Група високого рівня з загроз, викликів та змін обгрунтувала відповідальність за захист наявністю колективної міжнародної відповідальності, яка могла бути реалізована Радою Безпеки ООН в якості останнього засобу, що надає право на військове втручання у випадках геноциду, масових вбивств, етнічних чисток, а також серйозних порушень гуманітарного права, яких суверенні держави не могли або не бажали запобігти. Група розробила критерії санкціонування Радою Безпеки використання збройної сили в таких випадках, а саме: серйозність загрози, останній засіб, а також пропорційність відповідних заходів.

В 2005 р. Генеральний секретар ООН Кофі Аннан у доповіді «При більшій свободі» підтримав підхід, запропонований Групою високого рівня, і висловився за те, щоб запропоновані критерії, включаючи серйозність загрози, застосування військового втручання як останнього засобу, пропорційність і ймовірність успіху, застосовувалися для санкціонування застосування сили.

В цьому ж році, під час Всесвітнього Саміту ООН держави-члени визнали принцип відповідальності кожної держави захищати своє населення від геноциду, військових злочинів, етнічних чисток і злочинів проти людяності. Було підкреслено, що якщо яка-небудь держава виявиться не в змозі виконати це зобов'язання, всі держави-члени (міжнародне співтовариство) несуть відповідальність за надання допомоги для захисту людей, яким загрожують вказані злочини. Якщо мирні засоби, а саме дипломатичні, гуманітарні та інші, виявляться недостатніми і якщо національна влада очевидно буде не в змозі захистити своє населення, міжнародне співтовариство буде діяти колективно, своєчасно і рішуче, через Раду Безпеки ООН і у відповідності зі Статутом ООН, за необхідності співпрацюючи з регіональними організаціями.

На підставі Підсумкового документу Всесвітнього саміту 2005 року в доповіді Генерального секретаря за 2009 рік було викладено три основні компоненти відповідальності за захист:

1. Відповідальність держав за захист. Держава несе головну відповідальність за захист населення від геноциду, військових злочинів, злочинів проти людяності, етнічних чисток і підбурювання до них; відповідальність за захист походить з природи сувереніте-

ту держав і виникає також з зобов'язань держав за міжнародним правом;

2. Міжнародна допомога та створення потенціалу. Міжнародне співтовариство має всіляко сприяти виконанню державами цього обов'язку;

3. Своєчасне та рішуче реагування. Міжнародне співтовариство має використовувати відповідні дипломатичні, гуманітарні та інші засоби, щоб захистити населення від вказаних злочинів. Якщо держава не в змозі захистити своє населення, міжнародне співтовариство має бути готове вжити колективні дії для захисту населення, відповідно до Статуту ООН.

У наступних доповідях Генерального секретаря щодо раннього попередження, оцінки і відповідальності за захист (2010р.) та ролі регіональних та субрегіональних угод в реалізації відповідальності за захист (2011 р.) були запропоновані шляхи підвищення можливостей ООН щодо більш ефективного використання механізмів раннього попередження. Було також підкреслене необхідність ефективного глобального регіонального співробітництва з метою сприяння здійсненню відповідальності за захист.

Концепція відповідальності за захист вже пройшла апробацію під час останніх подій в Судані, Лівії та Кот-д'Івуарі.

У квітні 2006 року в резолюції 1674 про захист громадян під час збройних конфліктів Рада Безпеки ООН вперше зробила офіційну заяву про відповідальність за захист. Рада Безпеки послалась на дану резолюцію в серпні 2006 року, в той час коли прийнята резолюція 1706 наділила повноваженнями миротворчі сили ООН в Дарфурі в Судані.

26 лютого 2011 року Рада Безпеки ООН одноголосно прийняла резолюцію 1970, прямо посилаючись на відповідальність за захист. Засудивши «грубі та систематичні порушення в галузі прав людини» в Лівії, Рада Безпеки запровадила ряд міжнародних санкцій, а також вимагала припинити насильство, закликаючи владу взяти на себе відповідальність за захист свого населення.

У відомій резолюції 1973, прийнятій 17 березня 2011 року, Рада Безпеки вимагала негайного припинення вогню в Лівії, у тому числі припинення постійних нападів на мирних жителів, які були розцінені як «злочини проти людяності». Рада наділила держави повноваженнями «вжити всіх необхідних заходів» для за-

хисту мирних жителів, які перебували під загрозою нападу в своїй власній країні.

30 березня 2011 Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію 1975, засуджуючи порушення прав людини, здійснених прихильниками колишнього і новообраного президентів Кот-д'Івуару Лорана Гбагбо і Алласана Уаттара. В резолюції наголошувалось на «зобов'язанні кожної держави захищати мирних жителів».

В резолюції 2014 від 21 жовтня 2011 Рада Безпеки вказувала на порушення владою Ємену прав людини та відкрито закликала уряд Ємену до прямого обов'язку захищати своє населення.

У резолюції 1996 від 8 липня 2011 Рада Безпеки заснувала миротворчу місію ООН у Південному Судані, однією з цілей якої було надавати консультації та допомагати уряду виконувати свої зобов'язання по захисту громадян.

Отже, сумний досвід «гуманітарного» втручання в 1999 році в Югославії та бездіяльність міжнародного співтовариства під час подій в Руанді в 1994 р. змушують шукати збалансовану концепцію, метою якої є власне захист людини від найтяжчих злочинів, чинити які може і власна держава. Можливо з часом такою концепцією стане «відповідальність за захист», яка вже є більше ніж концепцією, але поки що не нормою міжнародного права.

Паліюк В. П.

доцент, Миколаївський комплекс Національного університету «Одеська юридична академія»

СПРАВЕДЛИВА САТИСФАКЦІЯ В КОНТЕКСТІ СТ. 41 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Загальні положення. Відомо, що норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) містять не «арифметизований» [4, с. 13] перелік прав людини та форми їх реалізації, а оціночні «норми–параметри, які представляють вищі принципи європейського правопорядку» [2, с. 67]. Характерно, що їх зміст з'ясовується Європейським судом з прав людини (далі – Євросуд) через традиційні способи тлумачення: текстуальний (покликаний двомовністю тексту Конвенції), цільовий (телеологічний) та еволюційний. Останні два способи ще називають «динамічним